IETS

OVER DE

HOOG-MALEISCHE BIJBELVERTALING.

Zoo een matroos, die eenige jaren te Smirna of elders in de Levant heeft doorgebragt, zich in Europa over zijn Italiaansch uitliet, men zou hem hartlijk uitlagchen, omdat daar ieder in de gelegenheid is, hem iets uit een Italiaansch schrijver ter lezing te geven, om te bespeuren, dat het in de havens der Middellandsche Zee door vreemden gebezigde Italiaansch, eene taal is, die niets anders gemeen heeft met de taal van ARIOSTO dan de meeste woorden, maar overigens alle spraakkunstige regelen heeft verloren. Ieder die met het Italiaansch een weinig bekend is, weet dat die matroos het Italiaansch spreekt, dat onder den naam van Lingua Franca [1] bekend is, omdat het door de Turken als de taal der Franken (d. i. Christenen) beschouwd wordt. Met het Maleisch is het daarentegen anders gesteld, want men hoort niet zelden een' oudgast in Europa over zijne kennis van het Maleisch doorslaan, en zelfs de opmerking maken dat hetgeen men van die taal te Delft kan leeren, nergens gesproken wordt en nimmer te pas komt. Predikanten en zendelingen, die schier nimmer in een Maleisch land geweest zijn, worden daaromtrent geraadpleegd, omdat zij op Java of wel in de Molukken

---

[1] Proeven van deze taal kan men vinden in GOLDONI's "l'impresario delle Smirne." MONTUCCIO (in zijne uitgave van GOLDONI, D. III, bl. 381) beschrijft haar met "un misto d'Italiano e di Spagnuolo, senza conjugare alcun verbo, esprimendosi sempre con l'infinito. Questo linguaccio, detto lingua Franca, s'usa alle Smirne, come pure in tutte le scale di Levante, cioè ne' porti della costa di Barbaria."

eenige jaren lang in zoogenaamd Maleisch hebben gepreekt. Waaraan zulks moet toegeschreven worden, zal uit het volgende blijken.

Ook van het Maleisch bestaat eene lingua Franca, bekend onder den naam van *laag-Maleisch*, in tegenoverstelling van *hoog-Maleisch*, dat alleen door de Mohammedaansche priesters en Christen geestelijken zou verstaan worden. De benamingen *hoog-* en *laag-Maleisch* worden echter zoo onbepaald opgevat, dat het beter is zich daarvan voortaan niet meer te bedienen, daar de meesten in het denkbeeld verkeeren, dat het hoog-Maleisch alleen in de geschriften gebezigd wordt, en dus eene doode taal is, terwijl zij de onder de Maleijers gebezigde taal ook *laag-Maleisch* noemen. Zoo noemen sommigen b. v. het Maleisch der Westkust van Sumatra (het Mănangkărbausch) *laag-Maleisch*, in tegenstelling van hetgeen op den kansel als Maleisch wordt uitgegeven, of wel omdat het ook door het Maleische gemeen gesproken wordt, terwijl anderen diezelfde taal *hoog-Maleisch* noemen, omdat zij haar niet verstaan, of wel omdat zij ook hoog op de bergen (in de bovenlanden van Padang) wordt gebezigd. Anderen weder noemen het Maleisch van den Leydekker-Werndleyschen Bijbel *hoog-Maleisch*, en dit in zekeren zin teregt, daar het boven het bereik is zoowel van Inlander als Europeaan. In 't kort, *hoog-* en *laag-Maleisch* worden op zoo veel verschillende wijzen opgevat, dat men verlegen is, welke taal onder die benamingen moet verstaan worden. Wij onderscheiden het Maleisch in *Conventie-Maleisch*, *Centralisatie-Maleisch* en *Locaal-Maleisch.* Het Conventie-Maleisch is die taal, die tot het *Locaal-* en *Centralisatie-Maleisch* in verhouding staat, als de lingua Franca tot het Italiaansch. Het bezit geene taalregelen, daar het, door vreemdelingen gesproken wordende, die regelen aanneemt, die ieder spreker er volgens zijn begrip aan geven wil, en verdient een *brabbeltaal* (linguaccio) genoemd te worden. Het *Centralisatie-Maleisch* is die taal, die algemeen door de beschaafde Maleijers gelezen en verstaan wordt. Het is onder anderen te Atjih, op het Maleische schier-eiland, te Pălĕmbang, Pasei, Bantĕn (Bantam) en zelfs te Măkkah geschreven geworden; zijn vaderland is het Maleische schiereiland, waar het nog onder de Maleijers op die plaatsen goed gesproken wordt, waar de Chinezen nog niet de overhand hebben. 't *Locaal-Maleisch* is het Maleisch, dat met meer of min dialect-verschil door Moham-

medaansche Maleijers[1] in hun dagelijkschen omgang gebezigd wordt. Zoo zoude b. v. het Mănangkărbausch door een Maleijer van het Schier-eiland niet verstaan worden. In den briefstijl zoowel als in de religieuse werken maakt ieder Maleijer, voor zoo ver het hem mogelijk is, van het Centralisatie-Maleisch gebruik, maar daar de meeste Maleijers heden ten dage te onbeschaafd zijn om een' in hun dialect alleen gebezigd woord weg te laten en daarvoor een dat op het Schier-eiland geldt te bezigen, zoo kan men veilig stellen, dat het Centralisatie-Maleisch thans alleen op het Schier-eiland geschreven wordt. In de correspondentie zoowel als in den omgang met Europeanen, bezigt de Maleijer, zoo veel mogelijk, het Conventie-Maleisch, daar hij bevreesd is, anders niet verstaan te zullen worden. Hoe beschaafder een Maleijer is, hoe minder gebruik hij van het Conventie-Maleisch zal maken, wanneer hij met geloofsgenooten te doen heeft, maar onbeschaafde Maleijers (waartoe onder anderen die van deze kust moeten gerekend worden) zullen niet zelden van een woord gebruik maken, dat zij nimmer in een geschrift gevonden, maar alleen van vreemdelingen gehoord hebben[2].

Weinigen hebben zooveel werk van het Maleisch gemaakt, dat zij niet in het denkbeeld verkeeren, dat het Maleisch eene taal is, die bij groote armoede in woorden, zich aan geene regelen bindt, en die weinigen zijn voor het meerendeel Protestantsche geestelijken, die in plaats van zich met de voortbrengselen der Maleische letterkunde bezig te houden, nadat zij zich uit ellendige werken met de woordvorming van het Maleisch meenen bekend gemaakt te hebben, vooral den Leydekker-Werndleyschen Bijbel bestuderen. Dat zij dien dan zeer duidelijk vinden is geen wonder, want de grondtekst staat hun als geestelijken meer of min voor oogen.

---

[1] Maleisch sprekende Christenen en Heidens (zoo als de Loeboes en Oeloes van Mandheling) worden nimmer Malajoe (d. i. Maleijer) genoemd. Op deze kust staat het woord *Malajoe* gelijk met *Islam* (Mohammedaan); zoo noemt zich b. v. de bevolking der kampong Baroes (ten Noorden van ons etablissement), die nog heden Bataksche familienamen (als b. v. Toekka, Sieambaton, enz.) draagt, *Malajoe*.

[2] Zoo vind ik in een' aan een Maleijer door een Maleijer gerigten brief 't Conventie-Maleische ڤيڬڠ (pègang) in pl. v. ڤڬڠ (păgang); pègang is anders alleen bij Chinezen, Europeanen en vreemdelingen in gebruik.

Met den stijl van dat werk eenmaal bekend geraakt zijnde, krijgen zij een zeer onjuist denkbeeld van de regelen der Maleische taal, en beoordeelen dan dien vromen arbeid uit een te gunstig standpunt. De eenige geestelijke, die hierop eene uitzondering maakt, is de Engelsche zendeling ROBINSON, die in eene inleiding vóór zijne Verhandeling over de Maleische spelling, de menigte gebreken van 't werk van LEYDEKKER c. s., vooral wat betreft het gebruik der voornaamwoorden, heeft aangetoond. De onverstaanbaarheid daarvan voor Maleijers schrijft hij toe aan de onkunde der Vertalers, en van alle beoefenaars van het Maleisch is hij dan ook de eenige, die begrepen heeft dat men in de Maleische taal, zoo zij goed gekend wordt, elk denkbeeld even juist als in de meeste talen kan uitdrukken [1]. Een der vertalers van den Bijbel, G. F. WERNDLEY, heeft eene Maleische Spraakkunst geschreven, die met al het goede, dat daarin voorkomt, de bewijzen levert, hoe hij niet alleen Conventie-, Centralisatie- en Locaal-Maleisch met elkaâr verwarde, maar zelfs naar de uitspraak der woorden giste. Zoo vinden wij op bl. 104 van zijne Spraakk. (oorspr. Editie 1736) eene soort van vervoeging van het werkwoord mămoekoel (iets *slaan*) aldus opgegeven:

beta poekoel,	*ik sla.*	kamie poekoel,	*wij slaan.*
angkau poekoel,	*gij slaat.*	kamoe poekoel,	*gijl. slaat.*
dieja poekoel,	*hij slaat.*	marikaietoe poekoel,	*zij slaan.*

Zoo als ieder weet, die een weinig Maleisch gelezen heeft, zou die vervoeging in 't Centralisatie-Maleisch aldus moeten luiden:

koepoekoel.	kamiepoekoel (meerv. exclusief.)
kaupoekoel.	kamoepoekoel.
diepoekoelnja.	die poekoel mariekaietoe.
kietapoekoel (meerv. inclusief.)	

Uit de vergelijking blijkt het, dat WERNDLEY wat hij van het Maleisch uit de geschriften leerde, met het Conventie-Maleisch, of wel dat Ma-

[1] Zie bl. 22, *Nederd. vertaling*, door E. NETSCHER.

leisch verwarde, dat hij op de plaatsen hoorde waar hij zich ophield, en dat zijne Spraakkunst volstrekt niet is eene "Maleische Spraakkunst uit de eigen schriften der Maleijers opgemaakt." Omtrent zijne onkunde van de uitspraak van 't Maleisch zij 't volgende aangebragt:

Woorden, die dikwijls voorkomen, zoo als *pada*, *sagala*, *soedah*, vindt men meestal zonder langen klinker gespeld, niettegenstaande de voorlaatste lettergreep den klemtoon draagt, want naar de uitspraak zoude men ڤ د سڬال سوده (zoo als in sommige Handschriften ook werkelijk die woorden gespeld worden) moeten spellen. WERNDLEY, de werkelijke uitspraak van diergelijke woorden niet in overeenstemming met hunne spelling kunnende brengen, plaatste een tasjdid op den medeklinker, die op de den klemtoon dragende lettergreep volgt[1] (hij spelt فدّ سڬّل سدّه) zoodat men de ongehoorde uitspraak: p a d d a, s ă g a l l a en s o e d d a h krijgt. Schier geen woord spreekt hij goed uit; zoo heeft hij b o w a t in plaats van b o e w a t, d e n g a n in plaats van d ă n g a n, b e j a r in plaats van b i e j a r; t a n t o e in plaats van t ă n t o e, enz.

Ook de Bijbelvertaling, die hij met LEYDEKKER en VAN DER VORM tot stand bragt, verraadt onbekendheid niet alleen met de regelen der Maleische taal, maar ook met het gebruik der woorden (en ware zij niet in Arabiesch karakter, men zoude daarin ook, denk ik, eene verkeerde uitspraak der klinkers kunnen ontdekken[2]). Wij zullen nu onze bewering trachten te bewijzen, door de vertaling van de gelijkenis van den verloren zoon (Luc. 15: 11 volgg.) een weinig van nabij te beschouwen. Wij kiezen juist dat stuk uit, 1°. omdat daarin geene uitheemsche[3], met name Arabische of Perzische, woorden voorkomen, en 2°. omdat het op zich zelve verstaanbaar zou zijn, zoo het maar goed vertaald ware geworden.

---

[1] Hierin is hij zelfs door ROBINSON gevolgd geworden.

[2] Het schijnt den Heer VAN DER TUUK ontgaan te zijn, dat die uitspraak kenbaar is door de uitgave in Italiaansch karakter, te Amsterdam in 1731, op last der Compagnie, bij WETSTEIN in 4°. verschenen. (Noot van H. C. MILLIES.)

[3] Men heeft de vertalers ten onregte te laste gelegd, dat zij vele uitheemsche woorden in hunne vertaling hebben gebezigd. De daarin voorkomende uitheemsche woorden zijn voor den Maleijer niet onverstaanbaar, en over 't algemeen dezulke, welke in de meest populaire en algemeen gelezene Maleische werken voorkomen.

Bărmoela die katakannja pada saorang manoesieja adalah doea anak lakie lakie.

Hier verwekt *pada* duisterheid, daar ieder het bij het voorgaande *die katakannja* zoude trekken.

Manoesieja beteekent *mensch* in tegenoverstelling van dier, spook enz. Een Maleijer, die Hollandsch kent, zoude bovengenoemde passage aldus vertalen: "Voorts werd door hem uitgesproken (het een of het ander) tot geen dier, spook of engel, maar tot een mensch: er waren twee zonen."

Maka barkatalah jang bongsoe dari pada mariekaietoe pada bapanja: ja bapa! bărilah padakoe bhagiean arta jang tăntoe.

Dari pada mariekaietoe is overtollig, want *jang bongsoe* beteekent *de jongste* van iemands kinderen, broeders of zusters, en daar hier van twee zonen reeds de sprake is, zoo behoeft men daarbij niets meer te voegen.

Padakoe door een' zoon jegens zijn vader gebruikt, is onbeschoft; hier had *kapada hamba* of *kapada saja* moeten gebezigd worden, want *akoe* bezigt men bij zich zelven sprekende, tegen zijn minderen, kinderen of wel tegen zijn gelijken in een gemeenzamen toon. In de gedachte van een' Maleijer zou die passage aldus luiden: "toen sprak de jongste uit hen zijn vader brutaal aan: geef jij mij eens gaauw een gedeelte van de bestemde goederen."

Maka di bhagikannja pada marikaietoe hiedoep hiedoepan.

In plaats van *pada* had *kapada* moeten gebezigd worden; hiedoep hiedoepan beteekent *vee;* misschien beteekent dit woord in de Molukken *goederen* [1].

Dan tiejada kămdiejan darie pada babărapa arie lamanja, maka anak jang bongsoe ietoe soedah kămaskan sagala sasawatoe, laloe bărangkat kaloewar kapada tanah jang djaoeh.

Hadden de vertalers zich streng aan den stijl der Maleische Schrijvers gehouden, dan zouden zij: "dan tiejada bărapa lamanja kămdiejan darie pada ietoe" hebben gebezigd.

Soedah kămaskan is weêr spraakkunst van het Conventie-Maleisch; men zegt: *die kămaskannja*, ofschoon *bărkămas* (*zich reisvaardig maken* door zijn goed in te pakken) had kunnen volstaan.

---

[1] Deze wijziging van beteekenis is frequent: het Indische drawya (*rijkdom*) beteekent in het Jav. (darbé) *bezitten*, maar in het Tobasch (dorbia) *vee*.

Tanah kan wel *land* (country) beteekenen, maar dan moet er een eigen naam bijgevoegd worden; hier had *nagărie* moeten gebezigd worden. In plaats van *kapada* had men *ka* moeten bezigen.

Maka die sana ieja soedah mămboeroeskan artanja sambiel hiedoep dăngan bărlăbieh lăbiehan.

Ieja soedah mămboeroeskan is brabbeltaal; men zou *die boeroeskannju* kunnen zeggen. In het Centralisatie-Maleisch is dat *mămboeroeskan* niet gebruikelijk; men zegt *mămboewangkan* (eigentlijk *wegwerpen*).

Bărlăbieh lăbiehan zoude kunnen beteekenen *om 't zeerst wedijveren wie het meest is.* Ik weet niet wat van bovengemelde passage bij een Maleijer zou begrepen worden.

Dan satălah soedah ieja măngabieskan sagala sasawatoe, maka datanglah kasoekaran kalaparan jang băsar pada banoewa ietoe djoega, maka ieja djoega mamoelaie rasa kakoerangan.

Al weder vindt men hier *soedah ieja* vóór het actief, in plaats van het passief *die abieskannja.*

Kalaparan beteekent *hongerlijden*; ook *den honger*, dien iemand lijdt, maar geen *hongersnood.*

Kakoerangan beteekent *gebrek lijden; gebrek* dat geleden wordt door den een of den anderen.

Banoewa beteekent met een eigennaam er achter *een groot land*, en wordt meestal op China, Siam, 't Turksche rijk, en soms ook wel op Voor-Indië in het algemeen toegepast.

Mamoelaie rasa kakoerangan is brabbeltaal, en het is of 't gevoel hier begonnen wordt; waarom niet eenvoudig: "maka ieja pon kakoerangan djoega (*zoo dat ook hij gebrek leed*)"?

Maka părgielah ieja părsakeikan dierienja kapada saorang darie pada sagala orang nagărie dalam banoewa ietoe djoega, maka die soeroehnja dieja ietoe părgie kapada băndang băndangnja akan mănggoembalakan babie babie.

Hier zijn *babie babie* en *băndang băndang* zuiver Conventie-Maleisch. In het Maleisch heeft men vele middelen om het meervoud uit te drukken, zonder het bij een zelfstandig naamwoord te doen.

Daar hier het woord door een ander zegwoord wordt ingeleid, moest

hier het actief gebezigd geworden zijn (*băpărsakeikan* en niet părsakeikan). Eenvoudiger zou zijn: "maka părgielah ieja makan oepah kapada saorang iesie năgărie ietoe."

Maka die soeroehnja zou ieder in 't denkbeeld brengen, dat hier de verloren zoon aan 't bevelen is, want het onderwerp is hij zelve. Hier had, om die duisterheid te vermijden, het *nja* door de aanduiding van den persoon aangeduid moeten worden; b. v. "maka die soeroeh toewannja ietoe" *waarop zijn baas hem* enz.

Băndang is Jav. Maleisch; hier behoorde *ladang* gebezigd te worden.

Mănggoembalakan is iets *ter hoeding* van vee *bezigen*, b. v. een stok, zweep of iets dergelijks.

Het zal niet behoeven gezegd te worden, dat bovenstaande passage ten eenenmale voor den Maleijer onverstaanbaar is.

Het zoude vervelend en tijdroovend zijn, hier nog meer zinnen van die vertaling te ontleden, want zonder eene Spraakkunst te hebben, waarop men zich zou kunnen beroepen, is men bijkans genoodzaakt bij iedere tegen de Spraakkunst gemaakte fout, eene lange uitweiding over de regelen der Maleische taal te maken. Wij zullen de beschouwing dier gelijkenis ten einde brengen, door de daarin voorkomende woorden verder na te gaan.

Vs. 18, is *beta* verkeerdelijk gebezigd; *beta* wordt in een nederigen zin gebezigd, maar daar hier de verloren zoon bij zich zelven spreekt, behoeft hij niet beleefd te zijn, en zou hier *akoe* moeten gebezigd zijn. In de Molukken wordt 't onderwerpelijke woord misschien in een minder beleefden zin gebruikt, maar ook in dat geval is het gebruik daarvan ongepast bij eene vertaling, waardoor men Mohammedaansche Maleijers hoopte te zullen bekeeren.

In het zelfde vs. en even zoo in het daarop volgende, pleegt de verloren zoon hoogverraad door *patiek* tegen zijn' vader te bezigen, in plaats van het woord voor zijn vorst te bewaren [1].

Vs. 21. worden *patiek* en *moe* (dat men in dezelfde gevallen als *akoe* bezigt) naast elkaâr in het gelid gebragt, en doen den Maleijer in het denk-

---

[1] Zie NEWBOLD's British Settlements in the Straits of Malacca, vol. II, bl. 233.

beeld verkeeren, dat de verloren zoon zeer wispelturig is, want nu eens is hij zoo beleefd tegen zijn vader, dat hij met *patiek* de straf op hoogverraad tart, en dan weder jouwt hij zijn vader met *moe*.

Vs. 22 is *säbda* verkeerdelijk gebezigd; 't wordt van *de woorden van een profeet* gezegd, in welke beteekenis de vertalers het Hoofdst. 16: vs. 1 te regt van de woorden van JEZUS hebben gebezigd.

Vs. 24 bezigen de vertalers *bărramahramahan*[1] (*met elkaär gemeenzaam omgaan*) in den zin van *banqueteren*, *feestvieren*.

Vs. 30 *Măntjăkik* beteekent *verwurgen;* de overige door MARSDEN aan het woord gegeven beteekenissen zijn denkelijk uit de bijbelvertaling ontleend. Hoe komen hier de vertalers aan dat woord? Was de inlander, dien zij bij deze passage raadpleegden, met de ware beteekenis van 't woord *hiedoep hiedoepan* (*vee*) bekend? In alle geval zou een Maleijer de plaats aldus opvatten: "die uw vee met allerlei sletten heeft verwurgd." Wij zouden gaarne weten hoe een Maleisch sprekende Christen die plaats vertaalt. Het zou ons te ver leiden, en misschien ook den wrevel opwekken van die uit verkeerd geplaatste vroomheid het werk der bijbelvertalers met alle geweld willen verdedigen, zoo wij alle de plaatsen aanhaalden, waardoor de Bijbel, door een verkeerde toepassing van verschillende woorden, bespottelijk gemaakt wordt[2]. Het raadplegen met inlanders over hunne taal is zeer gevaarlijk en kan slechts nuttig wezen tot verificatie van de uitspraak; de beteekenis der woorden kan men door eene vlijtige beoefening der Maleische schrijvers beter te weten komen, dan door met menschen te spreken, die te onontwikkeld zijn om eene vraag betreffende taalquaesties te begrijpen. Hadden de vertalers zich streng aan hetgeen zij bij Maleische schrijvers vonden, gehouden, zij zouden eene voortreffelijke vertaling geleverd hebben.

Soendal (in hetzelfde vers) is een gemeen woord; men had *părămpoewan djalang* moeten bezigen. *Soendal* is hier te verdedigen, omdat de

---

[1] Ook MARSDEN verwart *ramah* met *ramei*. Te regt onderscheidt CRAWFURD beide woorden.

[2] Zie een paar voorbeelden onder anderen in de inleiding van het boven aangehaalde werk van ROBINSON.

broeder van den verloren zoon in drift sprekende, geen beleefdheid tegen zijn vader in acht neemt, maar ik geloof dat de vertalers hieraan niet gedacht hebben.

Vs. 30 wordt *bărtiemboen* (*opeengeslapeld zijn, in een hoop liggen*) met *tămboen*[1] (*vet, welgevoed*) verward[2].

Overigens behoeft men er zich niet over te verwonderen, dat de vertalers telkens hunne onkunde verraden, zoowel van de regelen der Maleische taal, als van het juiste gebruik der door hen uit Maleische schrijvers ontleende woorden, want geen hunner woonde op eene plaats waar het Maleisch der geschriften in gebruik is[3]. WERNDLEY zelve zegt, dat de inlandsche meesters, waarvan hij en zijne medewerkers gebruik maakten, geen genoegzame kennis van het Maleisch hadden: "want die is hun geen moedertaal, maar de Ambonsche, dewelke op ieder eiland en plaats al veel van malkander verschilt"[4]. Daarbij kwam nog, dat zij zich alleen op het Maleisch toelegden om daarin te vertalen, en te veel tijd aan de vertaling des Bijbels moetende besteden, waren zij niet in staat de taal naar behooren te leeren[5].

Niettegenstaande de menigte gebreken van het werk van LEYDEKKER c. s. het ten eenemale voor den Maleijer onleesbaar maken, zoo is het echter wel mogelijk, dat sommige Maleisch sprekende Christenen dien Bijbel

---

[1] Ook MARSDEN verwart *tămboen* met *tiemboen*. CRAWFURD hem willende verbeteren geeft tămboen ook de beteekenis, die *tiemboen* toekomt (zie zijn Dictionary onder tămboen).

[2] (De bovengenoemde uitgave in Italiaansch karakter van 1731 heeft *Bertambon* H. C. M.)

[3] Zekere JAN VAN HAZEL uitgezonderd; hij woonde op de kust van Patanie, en vertaalde Mattheus en eenige Psalmen. Men vindt de reden niet opgegeven, waarom van zijn werk geen ander gebruik gemaakt is geworden, dan ter vergelijking (zie WERNDLEY'S *Boekzaal*, bl. 229).

[4] *Boekz.*, bl. 305.

[5] Den geheelen Bijbel iemand te laten overzetten in eene taal, welker regelen en woordenschat hij nog eerst moet leeren kennen, komt ons zeer bedenkelijk voor. Indien over zulk eenen arbeid al niet dadelijk een ongunstig oordeel geveld wordt, bewijst dit nog niets voor zijne wezentlijke waarde. Medelijden met zoo veel moeite zoowel, als de weinige kennis, die men van deze talen bezit, is wel de reden, dat daarover vooreerst het stilzwijgen bewaard wordt.

verstaan (41ste Vergadering van 't Nederl. Bijbelgen. bl. 76), maar dit kan in alle geval niet tegen ons aangevoerd worden, maar schrijve men toe aan den invloed van het onderwijs van zendelingen en predikanten, die allen hun Maleisch uit dat werk hebben geleerd, en daardoor hunne leerlingen daaraan gewend hebben. Het is onze overtuiging, dat het heden niet meer mogelijk is eene bijbelvertaling te leveren, die zoowel voor Christenen als Mohammedanen kan dienen. In hoeverre eene bijbelvertaling kan vervaardigd worden, die aan Maleisch sprekende Christenen, waar zij ook mogen wonen, veilig ter lezing kan gegeven worden, durven wij niet beslissen; maar dat zoo iets mogelijk is voor Maleijers (d. i. Mohammedaansche) zal niemand betwijfelen, die weet hoe ver verspreid de in 't Centralisatie-Maleisch geschrevene werken zijn [1].

Het zal niet ongepast zijn, hier ten slotte een proefje van vergelijking van Centralisatie- Conventie- en Locaal-Maleisch aan te halen, om den lezer te doen zien, dat onze verdeeling op gronden steunt.

---

[1] Van eene Maleische vertaling van het N. T. door den Deenschen Zendeling TOMSEN is het noodige gezegd door ABDOELLAH in zijne levensbeschrijving.

	CENTRALISATIE-MALEISCH.	LOCAAL-MALEISCH.		CONVENTIE-MALEISCH.
		Mänangkärb[1]	*Bataviasch*	
eene maagd.	anak dara	na k gadies	pĕrawan	prawan
bruid of *bruidegom*	mampălei	mărapoelei (mannel.) anak dara (vrouwel.)	păngantèn	jang baroe kawin (letterl. *die pas trouwt.*)
rundbeest	lămboe	djawie	sapie	sapie
duizendpoot	liepan	siepasan	kĕlabang	kakie sarieboe (letterl. *duizend pooten.*)
tuin	taman	părlak	kĕbòn	kĕbon
knevel	miesei	siesoengoet	koemies	koemies
wandluis	piedjat	kapiendieng	bangsat	koetoe boesoek (letterl. *stinkende luis.*)
gember	halieja	siepădas	dja-é	dja-é
dikwijls	kărap	ătjòk	sĕrieng	banjak kalie (*vele malen.*)
moede	lălah	pajah	tjapé	tjapee
winkeltje	kădei	lăpau	waroeng	warong
cocosnoot	njieoer	kărambiel	kĕlapa	klapa
oververzadigd	djămoe	djăra	bòsĕn	terlaloe kienjang (letterl. *zeer verzadigd*; kienjang in pl. v. känjang).
rivier	soengei	batang aier	kalie	kalie
vertoornd	marah	bèrang	goesar	goesar
een haan	ajam djantan	ajam djantan	ajam djago	ajam lakie-lakie (letterl. *een mannelijke kip.*)
een knoop	bòtang	boewah badjoe	kautjieng	kantjieng
kleine bidplaats	bandarsah	soerau[2]	langgar	misigit kitjil (*kleine moskee;* kitjil in pl. v. kĕtjiel).
hij of zij (enkelv.)	ieja	ienja	dieja	dieja
gij (gemeenzaam)	angkau	ang (mannel.) kau (vrouwel.)	loe	loe (of kwee, eene verbastering van 't Jav. kowé.)
ik (gemeenzaam)	akoe	dèn	goewa	goewa (of akoe).

[1] De Mänangkärbansche woorden zijn hier naar hunne juiste spelling opgegeven; over de actuele uitspraak zullen wij bij gelegenheid iets publiceren.
[2] Komt ook voor in de Chronijk van *Pasei, ed. Dulaurier*, bl. 1.

Hieruit kan men zien, dat het Conventie-Maleisch geene taal verdient genoemd te worden, en zich dikwijls met omschrijving behelpt in plaats van het regte woord te bezigen. Het Conventie-Maleisch varieert naar de begrippen, die een vreemdeling van de Maleische taal heeft, en is, naar de plaats waar de spreker zich het langst heeft opgehouden, met hier en daar door hem bij toeval begrepene woorden doorspekt; zoo zal b. v. nu en dan door een' ambtenaar van de Westkust van Sumatra een Mănangkărbausch woord in zijn Maleisch gelascht worden, zoodat het publiek in het denkbeeld komt, dat hij eene diepe kennis van het *hooge* Maleisch heeft opgedaan. Wijders blijkt uit het bovenstaande dat het Maleisch van Batavia meer van het Javaansch heeft, dan van het Centralisatie-Maleisch. Er zijn echter in dat dialect ook eene menigte Sundanesche woorden geslopen, en ook Balinesche [1], zoo als begrijpelijk is uit de menigte Balinesche slaven, die vroeger te Batavia woonden. Daar eene menigte van de in het bezit van Nederlanders zijnde Maleische Handschriften te Batavia zijn afgeschreven [2], en van het daar gesproken Maleisch veel geleden hebben, zoo zou het wenschelijk zijn, dat zich de een of de andere taalkundige met dat Maleische dialect meer bekend maakte.

H. N. VAN DER TUUK.

---

[1] Met behulp van de Balinesche Woordenlijst bij RAFFLES (*History of Java*, vol. II) is het ons gelukt de volgende Balinesche woorden in het Maleisch van Batavia te ontdekken.

dadòng *overgrootvader of moeder.*
biejang lalah *regenboog.*
njiengnjieng *een muis.*
njalie *gal.*
njawan *honigbij.*
mĕdjĕn *hardlijvig.*
giewang *een oorring* (Jav. v. Bantĕn: *paarlmoer.*)
djiedat *voorhoofd.*

[2] Zoo is onder anderen de Biespoe radja te Kĕroekoet (d. i. Molenvliet) afgeschreven (zie onze recensie van dat werk in het Tijdschrift voor Ndl. Indië, Julij 1849).